

REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA

ANY IV.

REUS, 1.er DE FEBRER DE 1923

NUM. 73.

MÉS DOCUMENTS INÈDITS PER A LA HISTÒRIA DE LA MEDICINA REUSENCA

LES EPIDEMIES DELS PRINCIPIS DEL SEGLE XVI (1520 - 1522)

EN dos articles anteriors, publicats en aquesta REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA (any II, números 25 i 35), ens hem ocupat en comentar alguns fets de la Història de la Medicina local; en el segon publicarem tot un plegat de documents inèdits corresponents a la segona meitat del segle XV. Els pertanyents als principis de la setzena centúria es refereixen especialment a les terribles epidèmies de peste bubònica que tan grossos estralls causaren en nostra terra, com les conegudes a Barcelona durant els anys 1501, 1506, 1507 que es perllongà del febrer al juliol i produï en un sol mes, el de maig, 1595 defuncions, xifra excessiva en rel·lació a la població barcelonina d'aquells temps, i la de 1521 que en total n'ocasionà 6.000.

Més d'un segle abans, cap a l'any 1348,

havia devastat l'Àsia i l'Àfrica i feu la seva aparició en Europa, la pavorosa *peste negra* que arrepassà una gran part de la població del món: allavors que «els cadàvres, putrefactes, eren abandonats per tot arreu, per les cases i els carrers» i «el sepulterer i el metge eren enterrats en una mateixa fosca i pregona fossa.» Des d'aquell temps, encara que discontinuament, la peste persistí presentant nous brots fins al cap de vall de la XVII centúria. En mig de la ignorància i deixadesa higièniques medievals algunes disposicions, no obstant, foren preses en caràcter sanitari; sobre tot el famós règim de quarantenes, el qual s'aplicà per primera vegada a Marsella (1383) i posteriorment a Venècia (1403) amb els noms de *quarantine* i *quaranta giorni*, i a Mallorca (1474) en la seva *Morberia*.

Malaltia tan horrorosament mortífera havia de fer que ja els primers llibres de Medicina sortits de la Impremta, inaugurada en 1454, i en 1457 amb el *Calendari pur-*

gant alemany (*Laxierkalender*) que és el document mèdic més antigament estampat, parlessin d'ella i àdhuc en formessin tractats especials: El *Tractatus de Peste* del portugués Valescus de Taranta (1382-1417), professor de Montpeller, és un dels més antics incunables (1470?) i doblement interessant per haver sigut traduït al castellà pel català Joan Vila i publicat per aquest a Barcelona l'any 1475 amb la glòria d'ésser el primer llibre de medicina estampat en en tot el món en dita llengua. Encara d'una manera semblant, l'obra mèdica més antigament estampada a Anglaterra es el *A Passing Gode Lityll Boke Necessarye and Behorefull Agenst The Pestilence* (1485), traducció del manuscrit de Johanaes Jacobi de Montpeller (1364), *Tractatus contra pestilentiam*.

Però un dels més antics i curiosos tractats de peste és el de John de Burgundy (*Bearded John, Joannes ad Barbam* o Joan el Barbut, 1365), del qual F. H. Garrison en treu els conceptes següents: la peste és l'efecte dels miasmes o vapors corromputs sobre la contextura humoral dels malalts: la pestilència, en conjunt, com una mala emanació a través dels poros de la pell arriba des d'ella al cor, al fetge i al cervell. Per a combatre-la es tenen de proïbir els banys, perquè ells poden ésser la causa de l'obertura de dits poros; donar una dieta lleugera, fruits àcids i begudes, i especialment abundants i freqüents tragos de vinagre; l'aire de les habitacions es purifica cremant branques de ginebró o tirant pols de carbó per a que siguin inhalats pels malalts, drogues aromàtiques donades a l'interior i portades a la mà barrejades amb reïna o ombre, i si amb tot, la malaltia persisteix, la sangnada, fets a la part del cós més particularment afecta, és l'ancla de salvació.

De Reus, poseïm, extretes del llibre de Consells, tota una sèrie de notes correspo-

nents a les del'liberacions fetes pels antics Jurats i Consellers de la vila referents a les epidèmies dels principis del segle XVI. Posteriorment, existeixen documents més nombrosos i explícits que àdhuc contenen estadístiques d'invasions i defuncions corresponents a rebrots de la peste presentats a mitjans i a darrers de la mateixa centúria.

La vigilància del portals, les mesures preses aprop dels forasters procedents de llocs empestats, les dictades sobre les mercaderies importades dels propis punts, la *pràctica* establerta amb els pobles propers, les providències referents als Hospitals i als metges, cirurgians, especiers i malalts de la vila, son objecte de del'liberació en nombrosos Consells municipals, posant molt alt el mèrit dels prohoms avantpassats per tal de reprimir amb tots els mitjans que ells sabien i honradament jogaven la invasió de Reus per la terrible malura.

A continuació reproduïm els documents als anys 1520-1522 (1). Heus-aquí els referents a la conducció de metge, cirurgia i apotecari:

«Atés que perilam de morteldats si apparra al consel que sia provehit de metge silurgia i apotecari que abon temps e mall temps servescan la vila». «Quant al fet de metge e selurgia e apotecari q. hi sia provehit a coneguda dels Sors. de jurats.» Act. 1 juliol 1520.

Però no és fins mig any després que no es parla d'un Metge per a venir a Reus: «Com mestre Santet metge ha tramés a dir que sil volem condoyr p. ametge que ell sera content servir-nos ab salari condesent» i aquí es posa de condició la permanència a la vila durant el temps de peste i perill: «Quant al q. ses proposat de mestre Santet ha desliberat lo Consel q. sia scoltat e q. p. part de la vila li sia scrit que si venir volra que sera receptat donanli salari reonable ab condició que a mall temps e a

(1) Ens és grat fer constar que la major part dels documents que es publiquen han sigut transcrits amb la col·laboració del senyor Antoni Anguera Hoppe.

bon temps nos age de servir.» Act. 22 gener 1521.

«Es stat proposat que ates stam perilosos de la concorressencia del temps e com no tinguam metge ni selurgia ni specier que a bon temps ni a mall temps sia obligat en servir la vila si talls oficis se conduhiran que a tal temps sien obligats en servir la vila»; «quant si metge, selurgia e specier ha deliberat lo consel que sia parlat ab mosen Sala e si ell se volra conduhir axi a mall temps a bon temps que sia conduhit empero que sia tornat per altre volta al consell, axí matex que sia parlat ab los selurgians e apotecaris e all ques trobara sia tornat tot en consell.» Act. 3 febrer 1521.

Proposicions semblants foren fetes a Mestre Ferrando cirurgia: «Com han parlat a mestre Ferrando si ell volra servir la vila a bon temps e amall temps e que ha respost que sera content donantli la pagua sufficient»; «Sobre lo selurgia es stat deliberat que si mestre Ferrando volra servir axí abon temps com amall temps que li sia promes fins a hu ducuat cada mes comensant lo primer dia de abril vinent fins a nadal apres seguent.» Act, 24 Mars 1521.

Al cap de mig any es tracta altra vegada de la conducció de mestre Sala: «Si conduhirém mossen Pere Sala per ametge ates que molt prest acabara la conducta fins asi feta»; «ha deslberat lo consel sia conduhit p. aun any p. lo mateix selari e si p. dit selary no volia servir que sia remedies als honorables jurats de afegir li lo que aells aparra.» Act. 9 juny 1521. Sobre lo qual l'Acta de 2 juliol diu: «Feta relació com han conduhit a mossen Pere Sala p. ametge p. a temps de un any al qual han promeses deu ll. p. son selary e franquesa de capella p. atota sa càsa, la qual conducció es stada alohada e aprobada p. tot lo present consel e dita conducció comensa asent Johan de Juny.»

Als mestres Ferrando i Sala es refereix encara l'Acta del 6 juliol 1522. «Que com la temporada sia gelosa del temps de pes-

te y els que agen volgut experimentar si mestre Salla metge condoyt p. la vila y micer Ferrando y mestre Fabrer silorgians aturarse en temps de peste y ells en ninguna manera no hagen volgut prometre de aturar p. tant q. sentere al honor. consell si conduyrem altres personatges»; «Determina lo consel q. si tals personatges se trobasen sien condoyts y quant a mestre Ferrando sia satisfet segons treballs fera p. los dits honor. jurats,»

La conducció de Cirurgia resta encara pendent d'altres Consells: Consta en el del 4 octubre 1522: «Si condoyriam lo jove de mestre Ferrando p. quant mestre Ferrando seria mort han deslberat los consellers q. se detingua fins najam trobat un altre en la millor manera q. los senyors de jurats aparrà.» En la del 7 octubre: «Que si fariam home propi per anar cerquar selurgia ha determenat dit consell fer aleccio de hun home q. vage serquant si sen trobara e quen conduesca si sen trobava e q. vaja en poder bastant»; «An votat que vaja a cerquar selurgia en Nofra Belvey ho Nanthony Spuny en poder bastant.»

I el consell del 16 del propi mes: «En lo qual fonch preposat p. lo honorable Salvador Olives jurat com anant a la Verge de Montserrat ab peleginatge ab companyia de altres y essent en dita casa de Montserrat hague ventura de un selorgia havia complit de servyr en dita casa de modo que veent lo dit Olives la molta nesesitat de la villa pregua al dit selorgia sen vingués a Reus ab promesa que no conduintlo la villa li seria paguat la dispesa y treballs molt complidament y p. so mire lo consel ques deu fer p. haver ja trames Nanthony Spuny amb complit poder a Barceluona p. conduir un salurgia determena lo consel q. posantse algún tall rehonable q. sia condoit p. los honorables jurats i sie preguat lo Rnt. mestre Salla. Sia ab companyia de dits jurats en dita conducta y en continent essent condoyt se pasa hun home a Barcelona a Nanthony Spuny q. no havent condoyt que no conduescha.» Sem-

bla que no és acordada la contracta del mestre de Montserrat perque en Març de l'any següent roman encara la vila sense cirurgia. (Act. del 8 de Març).

La vigilància dels portals no es descuidà en cap moment, montant-se, per a atendre'le, un servei especial. A ella es refereixen els acords següents :

Durant el temps del batre, quan l'entrada i sortida de la vila era cosa ineludible, totes les persones eren obligades a passar pel portal de Reboster. Vegi's l'acta del 1 Juliol de 1520 : «Si ara durant les batons seobriran tots los portals ho no»; «quant al gordar dels portals que tot sien remesos al portal de Roboster e que ali sien aczeminnats». La pràctica del reconeixement dels qui entraven a la vila s'esmenta anteriorment, durant el mateix any. A propòsit d'això transcrivim l'Acta del 10 Juny 1520 : «Com se han males noves del temps qui es en Barcelona e per so si aparra q. com el que ens deguem estrenyer en guardar mes que no fem» : «Quant a la guarda dels portals que sia servada la pratiqua que are tenim e que los qui seran manats e no volran guardar que encarreguen en pena de V sous.»

Les següents deliberacions es refereixen encara a la guarda dels Portals, en la qual intervenien conjuntament reusencs elegits i posats a sou :

«Si les guardes dels portals se portaran per tanda e si levarem la guarda selariada del portal de Muntarols» : «Quant si mudaren lo modo de les guardes dels portals es stat deslberat que les guardes aselariades no siguin levades empero que les altres vagen per paret.» Act. 22 gener 1521.

«Es stat preposat si tornarem en guardar els portals seguons pocs dies ha feyem so es ques fassa elecció de quaranta o cinquanta homes e q. quedehu de ells age guardar per tandè lun die ensemps ab lo qui sta asselariat» : «Ha deslberat lo consel que sia fet seguons es preposat e q. a festes e diumenges nos obre sino lun portal e si los q. seran manats no hi seran al

sol exit q. los pugue esser logat donant de loguer fins a dos sous e que agen a guardar fins a toc de la avemaria.» Act. 5 març 1521.

Més endavant, una nodrida comissió de consellers, amb el nom de morbers (de «morbo») pren per compte propi la vigilància dels portals i de l'estat sanitari de la vila : «Si farem millor provissió de la que no tenim en guardar els portals, ha deslberat lo consel que sien fets morbes e que per ells ensemps ab los Sors. de jurats sien fetes aquelles millors provissions que a ells aparra» : «Son stats elegits p. morbes los seguents, ço es Nofre Belvey, Johan Lonch, Pau Boix, Fran. Belvey, Cosme Fortuny, Johan Spanyol, Cosme Miret, Anthoni Pontons, Pasqual Bonastre, Lorens Santandreu.»

El 18 de maig de 1522 es renoven les previssions a prop dels portals : «Ates se moren en moltes parts si aparra al consel se possen altres gardes que fins asi no avem tingudes, ço es que sia feta elecció de algunes persones que ensemps ab les guardes asalariades garden segons ja ses fet lany passat, ha deslberat lo consell sia executat segons es stat proposat.»

Sobre l'entrada de mercaderies procedentes de punts sospitosos de peste, el Consell deliberà igualment dictant les seves providències, àdhuc rirant, en novembre de 1520 a la lleva dels mercats : Q. atés se han noves q. en moltes parts se moren si lavarem los mercats a fi q. no tingam manera de contribuïr ab gents strangeres»; «Quant si levarem los mercats es stat deslberat que sien levats.» Act. 15 novembre 1520.

«Si acullirem certes lanes filades que alguns de Tarragona volrien portar asi p. atexir les quals ja dies a son fora de Tarragona, ha deslberat lo consel que en nenguna manera no sia permes sien meses en la vila.» Act. 9 juny 1521.

«Com ja en altres consels se ha parlat ço es si permetrem que algunes perayres de Tarragona qui stan fora de ali puguen me-

tre en la vila les lanes filades e stams p. teixir, ha deslberat lo consel que sia permes que talls lanes filades e stams sien recep-tats be aczeminats p. los dits honorables jurats.» 4 agost 1521.

Les *quarantenes* foren establertes a Reus tal com consta en l'acta del 19 agost 1520: «Es stat proposat si alguns q. son fora de les parts hon se moren pus age quaranta dies q. sien fora si los acullirem o no esigualmente lo fill d'en Serra q. es exit de Barceluona de nou o vuit dies ha». «Quant als qui aura coranta dies q. son fora de les parts ahon se moren que sien acullits ben aczeminats, e q. lo demunt dit Serra no sia permes q. durant los dits coranta dies se acoste mes prop de la vila del que q. are sta.»

Les sancions als desobeïdors de les ordi-nacions del Consell eren aplicades amb justícia als propis concellers!: «Q. hu qui sta malalt de febres sia acullit en la vila ecom aquell sia entrat ab certs tractes an-guenosos e sia arribat a casa de Pere Velve-r ab molt gran menyspreu de la vila e dela dita deslberació q. apar al consel sen degua fer.» «Quant al fet de Pere Velve-r q. ates q. lo dit en Pere Velve-r sia stat en lo consel quant se deslbera q. lo dit home malt no fos acullit en la vila e com ell lo age acullit en sa casa e sia desexit en algu-nes males paraules contra lo jurat n'An-thoni Spuny p. voler isques de la vila ha deslberat lo consel que lo dit en Pere Velve-r sia paragitat de la casa del consel afi que sia castich a ell e eximpli als altres e q. nonch puga tornar sens deslberacio de consel.»

Nombroses actes tracten de les relacions de la vila amb els pobles veïns del Camp. Heus aquí, per exemple totes les referents a Tarragona: «Es stat proposat per los ho-norables jurats q. com en la ciutat de Tar-raguona se hage fet moviment de mal de peste, com nos devem de regir si los acullirem o no, o si los donarem nengun temps en acullirlos.» «Ha deslberat dit consel quels sia donat temps fins dema per tot lo

dia q. si alguns sinch volran retraure o pu-guen fer be axaminats q. no hiusquen de casa infecta e q. vuy hi sia trames home propi per donarlos ne avis.» 5-III-1521.

«Es stat proposat si los q. son fora de Tarraguona p. la concorrencia del temps si volran venir per star así en Reus si los acullirem.» Es stat deslberat que los q. son exits de la ciutat de Tarraguona dins lo termini q. p. la vila fou donat q. aquells talls los sia donada la pratigua tota ora que vindran, quant als qui son exits apres del dit temps q. nols sia donada la pratigua fins XX dies apres que son stat fora empero q. en nenguna manera no sien acullits p. star asi.» 12 maig 1521.

«Si acullirem a micer Mediona com aixi sien pregats los jurats per lo Sor. D. Perot ho vullen fer, ha deslberat lo consel que ell ni altri de Tarraguona no sia acullit per star en Reus, empero quels sia consentida la pratigua de anar e venir be aczeminats e que vinguen ab companyia de algu del loch o vila ahon stan es entes de aquells qui stan en lochs ahon se guarden.» 26 maig 1521.

«Si acullirem en Pere Cases qui es anat a Tarraguona per portar certes provisions p. mossen Johan Cases, ha deslberat lo consell que age aporguar p. tota la present setmana.» 22 juliol 1521.

«Com alguns de Tarraguona qui stan p. masies asi prop la vila los quals hisqueren de la ciutat de Tarraguona tant prest que lo moviment de peste fouch fet en dita ciutat, los quals sopliquen ala vila que atés han molt purguat que li plasca aver los mi-sertcordia en voler los acullir, ha deslberat lo consel que be aczeminats per los senyors de jurats que sien acullits.» 4 agost 1521.

De semblant manera es feren tractes amb les viles de Constantí i Aleixar (22-I-1521), de Cambrils, Selva i Montroig (26-V-1521) i Cambrils i Valls (22-VII-21).

Heus aqui encara dos acords referents a Barcelona: «Si donarem la pratigua als de Barcelona com se digua lo temps hi es bo,

ha deslberat lo consel que ates que per molts altres lochs e viles los es donada q. p. lo semblant que nosaltres los sia dada acceptant ne robes que agen servit les quals en nenguna manera tals robes no sien acollides.» 28 agost 1521.

«Com les noves de barcelona acercha del temps de peste se digue sien dolentes, si la vila fesa alguna provisió per ben gardarnos. Deslbera lo honorable con sel que sia proybit de anar abarcelona.» 15 juny 1522.

Per a acabar, en les deliberacionssegüents s'hi troben les relacions de la comuna i la vila amb el comtat de Prades i els acords presos sobre els qui anaren a la fira de l'any 1520:

«Com dema qui sera dimecres se te atehir concel ala comuna convoquat a instancia de nosaltres de Reus sobre una determinacio que los homens del comdat han feta so es q. : nengu del comptat no guosi acullir nangu de hon se vulla sien sols hage hagut moviment nengu de peste en la vila o lochs de hon sera sens donar nengu die temps e p. q. apar esser una gran hinominitat han fet convocar lo dit consel de la comuna p. q. apar si deu fe alguna provisió e p. q. los par si deu anar ab poder bestant q. lo present consel fasa determinacio q. es de fer»; «es stat deslberat q. es stat ben fet de fer convocar dita comuna e q. si vage ab poder bestant e que si tracte si usarem de bulatins so es q. no sia acullit nangu sens volatins.» 10 juliol 1520.

«p. lo honor. mossen Nofre Belvey jurat demunt dit es stada feta relasio com los homens del comptat en son consel general han feta deslberacio sobre la temporada qui concorre del morbo que ells sien acullits de la manera seguent so es q. en lo

loch o vila ahon aura agut moviment dins tres dies apres de dit moviment sien acullits en qualsevol loch ahon ariberan e dits los dits tres dies no esen exits e apres volien exir q. paguant XX diners que sien acullits e si exien q. casa ahonage agut moviment q. purgant quaranta dies q. sien acullits. E si la comuna del Camp volra entrar en dita concordia o germandat q. ells son molt contents... E hoida per lo present consell dita relacio tot una voce dicentes que sia servada p. la present vila de Reus q. axi matex dita germandat es stada p. dita comuna e p. la ciutat de Tarragona.» 29 juliol 1520.

«Com la fira de Prades se sia cridada e agen deslberat tenir aquella si aparra al consel libertar los homens de Reus de anar a dita fira als aqui anar hi volran, o si aparra al dit consel si fasa alguna provisió». «Es stat deslberat p. lo dit consel quant a la anada de la fira de Prades q. no sia prohibit de anarhi qui anar hi volra empero q. a la tornada no sien acullits ells ni les mercaderies que aportaran o portar faran de deu dies e q. axi sia notificat al poble ab veu de crida.» 19 agost 1520.

«que com en los consels ppesats sia stat deslberat q. los qui anirien a la fira de Prades q. venin no fossen acullits de deu dies, e com ni sien anats molts esien tornats e p. no voler los acullir se sien desexits de moltes males rehons e fets alguns desordes, si aparra al consel sen degua fer alguna cosa, o com sen regiran.» «quant als qui son vingut de Prades q. los qui son stats obedients e no sien desexits de males rehons entre los regidors de la vila q. dema a vespre sien acullits e los qui han fet lo contrari q. no sien acullits fins disabte primer vlnent.» 27 agost 1520.

DR. SALVADOR VILASECA

